

Ei heller er her behøvende større Lærdom end at Læse godt prent og taalelig Skrift og at undervises i sand Kundskab om Gud, hans væsen Villie og gierninger og hvad derved staar i Forbindelse. Da her aldeles ingen Handel drives der Behøver Nogen RegneKunst, og til alt dette er Winter Maanedene ganske Tilstrækkelige.¹⁸

Det skal innrømmes at dette nok ikke tydeliggjør noen større holdningsforskjell til kunnskapsbehovet – og begge var enige om at fjellbygdene hadde helt andre behov enn hva som kunne være nødvendig på kysten. De mente det var Stortingets representanters ansvar å ta hensyn til *hele* Norge og ba dem derfor om å gi egne lover for henholdsvis fjellbygdene og kysten.

Når vi leser det tredje innsendte skrevet fra Nedenes amt i denne saken er det et diametralt annet perspektiv som presenteres. Dette forslaget var som nevnt skrevet av kirkesangerne Ole Reiersen, skoleholder ved Holt fastskole, K. Stiansen, omgangsskolelærer i Austre Moland, og Peder Larsen, omgangsskolelærer på Tromøya – alle også kirkesangere.

Det er uden tvivl en, af de fleste oplyste og tankende Borgere erkjendt Sandhed at til Oplysningens Fremme blant Land-Almuen i vort Norge, maae flere faste Skoler organiseres, og dugelige og dertil dannede Lærer anskaffes.¹⁹

Åkre skole i Valle. Bygget ble satt opp som den første skolen i Valle i 1846, og stod opprinnelig lenger nord i bygda. Det lille huset litt lenger oppe i bakken er utedoen, og det fortelles at det kunne knipe hardt for trengte småunger som måtte springe oppoverbakke for å nå doen. Bygningen står fremdeles, og eies av Setesdalsmuseet. Fotograf: Ukjent. Setesdalsmuseets fotosamling.



Deres utgangspunkt var lærernes betingelser og lønn – som de mener var alt for dårlige. Faste skoler mente de var enklere å få gjennomført, men det krevde et lovvedtak. Imidlertid ville det ikke hjelpe med skolebygninger hvis de ikke kunne fylles med kompetente lærere, og lønnen var så dårlig «at ingen, der besidder de fornødne Kundskaber, ville antage et saadant Ombud».²⁰

Til sammen tjente lærerne, som ofte også fungerte som kirkesangere, for lite til å underholde en familie, og var den også tallrik ville fattigdom «blive hans Lod». Han ville heller ikke ha anledning til å spare penger for alderdommen (hvis han skulle få oppleve det), og «hvad Udsigter har han, for sin Familie, om Døden kalder ham bort fra Kone og uforsørgede Børn?». Det var derfor avgjørende at lærerne fikk både en anstendig lønn for arbeidet, men også at det ble forsikret om at barn og enke ikke ble både brødløse og husville ved hans død.

Deres skriv ga derfor innspill til hvordan rammene rundt lærere og skole burde være – hovedsakelig ved opprettelse av flere fastskoler og bedre lønn. Undervisningen burde foregå gjennom hele året, med unntak av de to mest intensive periodene på vår og høst. Foreldre som holdt barna borte fra skolen skulle ilegges mulkt, men de innså at barn fra fattige familier kunne ha behov for å slippe sommerskolen for å arbeide og at dette skulle tillates hvis barna hadde tilegnet seg tilstrekkelig kunnskap. De ville nok heller ikke akseptert setesdølenes påstand om at det holdt med en omgangsskolelærer som kun hadde den helt basale kompetansen – de ønsket at det skulle opprettes lærerseminarier for å øke antallet kompetente lærere.

Holdningen til hva skolen skulle være var derfor drevet av to vidt forskjellige utgangspunkt – og egne interesser spilte tungt inn, selv om skolelærerne hevdet at deres klager og ønsker ikke nødvendigvis omfattet dem. De mente de selv var heldig stilt i forhold til mange av sine kolleger, men at deres lange erfaring fra allmueskolen gjorde dem forpliktet til å kontakte Stortinget i dette spørsmålet.



Supplikken fra Setesdal. Stortingsarkivet. Foto: Marthe Hommerstad.

På stølen Tjønnelia under gården Helle. Barna måtte fra de var små delta i gårdsarbeidet etter beste evne. De var selvsagt også med på stølen når den tid kom. Foto ca. 1920 ved Knut Jonson Heddi. Setesdalsmuseets fotosamling.



Striden om undervisningstid og lærerlønn

Utover et grunnleggende forskjellig syn på kunnskapsbehov var det undervisningens omfang i året og lærerlønningene som var stridsspørsmålene. I 1837 antar man at barna i Norge fikk undervisning i rundt 8 uker i året i omgangsskolen. Dette er regnet ut fra rapporter hvor det anslåes at en lærer underviste i 30 uker (ca. 181 dager) i året, fordelt på fire roder/kretser.²¹ Andre som har undersøkt dette anslår at Kristiansand stift lå bedre an, og i Aust-Agder ble barna undervist rundt 12 uker i året.²² Men hvis vi legger beskrivelsen fra Setesdal til grunn, fikk barna mindre undervisning. I 1827 skisseres undervisningsperioden til rundt 21 uker, men det sies ikke hvor mange roder den enkelte omgangsskolelærer hadde. Men, de klager over at det hadde blitt tilsatt ti lærere etter at biskop Munch innførte ny skoleordning, mot seks lærere tidligere, så undervisningsmengden i Setesdal kan ikke ha vært veldig omfattende før den nye ordningen. Selv om allmuen i Vegusdal beskrev et skoleår som strakk seg noen få uker lengre, kan det heller ikke her ha vært omfattende undervisning.²³

Kirkesangerne fra kysten hadde et ønske om en radikalt lengre undervisningsperiode, hvor det var mer et spørsmål om hvor lang perioden med undervisningsfri skulle være. Hvis kun de to høyintensive onneperiodene i landbruksåret skulle være undervisningsfrie, kunne dette antakelig ført til et skoleår på nesten 38 uker. Av disse ville seks uker være i den såkalte «sommerskolen» – undervisning som skulle gjennomføres under sommeren – hvor fattigungene kunne holdes vekk på grunn av gjeterarbeid, men fortsatt var det 32 uker igjen av skoleåret. Imidlertid sies det ikke noe om antall roder eller barnas reelle undervisningsperiode.²⁴ Det virker dermed som om kirkesangerne ligger nærmere det «offisielle» ønsket om omfanget av undervisning.

I den endelige allmueskoleloven fra 1827 så var det nok allmuene fra Råbyggelaget som i størst grad vant frem – siden det ble bestemt at elevene skulle få undervisning «i det mindste 3, eller, hvor dette maatte findes ugjærligt, 2 Maaneder om Aaret». ²⁵ Som undersøkelsen fra 1837 viser, ble det derfor som regel to måneder og ikke tre. ²⁶ Allmuene argumenterte, som nevnt, med behovet for barnas arbeidskraft i sommerhalvåret, men allmuen fra Vegusdal hevder også at omgangsskolelæreren som måtte forsøke å gjennomføre undervisningen «maa altsaa som nødt til efter den Biskoplige befaling føle sin tunge skjæbne at være dømt til et saa Fornedrende Liv, at ligge uvirksom blot de lange Sommerdager». ²⁷

Da det kom til lærerlønningene var det selvfølgelig stor forskjell på hva som ble ansett som en god nok lønn. Her kommer også forskjellen mellom skoleholderne, som var skolekretsens hovedlærer, og den gjengse omgangsskolelærer. I forslaget fra Reiersen, Stiansen og Larsen mente de at en omgangsskolelærer med utdanning, og som derfor var kvalifisert til en skoleholderstilling, burde sikres en inntekt på 50–70 spd i året, samt kost og losji. Hva en udannet omgangsskolelærer skulle få i lønn nevnes ikke, men forslagsstilleren fokuserte også på at alle skolelærere skulle ha en viss dannelses før de påtok seg ombudet. En skoleholder ved fastskolen burde tjene fra 70 til 100 spd, ha fri bolig og jordvei. Var vedkommende også kirkesanger ved sognets hovedkirke skulle han ha degneboligen som tillå kirken.

Homme skole i 1909, med lærer Hallvard Kvassaker. Dette er en av de mange grendeskolen som ble satt opp i Valle prestegjeld mellom 1867 og 1875. Fotograf: Ukjent. Setesdalsmuseets fotosamling.



Dette sto i stor kontrast til holdningene hos allmuen i Setesdal, som i sitt skriv hevdet at omgangsskolelærerne der jobbet for liten til ingen lønn, siden de slapp unna verneplikten, og kun fikk kost og losji. Dette finner vi også i andre kilder. I 1805 skrev presten i Valle at «Skoleholderne i Valle Kald bør ikke have Løn i Penge, men andser sig fuldkomne belønnede for deris Arbeide ved den frie Underholdning de nyder paa de Stæder Skoelen holdes».²⁸ Det var de rikeste bondesønnene som var omgangsskolelærere, og de behøvde ingen lønn. Om ikke annet understreker dette at muligheten til å unngå verneplikten ved å være omgangsskolelærer var et reelt motiv, og også at denne muligheten var basert på sosial stand.

Igjen virker det som om allmuen i Setesdal var nærmere realiteten, selv om Valle og Bygland var et av svært få steder hvor lærerne ikke mottok lønn i rede penger.²⁹ I 1821 ble det behandlet et forslag i Stortinget om at lærernes lønn ikke skulle være mindre en 15 spd i året. Dette ble ikke vedtatt, da de lokale skolekomisjonene hadde fått tildelt ansvar for fastsettelse av lærerlønningene. At en lønn under 15 spd var for lav var representantene enige om, men det måtte tas «Hensyn til det Locale».³⁰ Stortingsrepresentanten og klokker, Arne Brynildsen Leqve fra Søndre Bergenshus, mente også at den ulikhet man så mellom prestekallenes inntekter også måtte reflekteres på skolelærerens lønn: «denne Ulighed af Løn maa og Skolelærerne finde sig i, naar deres Skoledistricter ere smaae og fattes Resourcer til forøget Løn».³¹

I debatten om en allmueskolelov for landet i 1827 var lærernes lønn også et emne, og det ble blant annet hevdet at skolelærerne ikke hadde behov for en økt lønn da deres arbeid ikke hadde de fysiske utfordringer som kroppsarbeidere. Dette ble motsagt av flere, og det ble også flertall for å sikre en lønn på minimum 20 spd, samt kost og losji.³² Undersøkelser senere viser imidlertid at ti år senere var det kun halvparten av omgangsskolelærerne som fikk den foreskrevne lønn utbetalt. Skoleholderne som hadde et kirkesangerembete tjente i snitt ca. 30 spd i tillegg.³³ Siden lønnen omfattet naturalia, i form av bolig, jord og, for kirkesangere, offer, var lønnen i realiteten høyere, men nådde sjelden opp til det nivå kirkesangerne fra Nedenes ønsket, som i sitt forslag oppga den delen av lønnen som skulle gis i rede penger.

Jeg vil tro at bøndene i Råbyggelaget var mer tilfredse med den endelige allmueskoleloven som ble vedtatt i 1827 – der det fortsatt var skolekomisjonene som avgjorde undervisningstiden og skolelærernes lønn. Og selv om det ble forsøkt å innføre en minstelønn, skulle dette ikke gjelde for de allerede ansatte lærere. Heller ikke fagkretsen ble økt i sammenheng med loven – hovedmålet for utdannelsen var religionsundervisning, lesing, skriving og basal regning, om enn det siste var til setesdalsbøndenes misnøye.

Utdannelse til demokrati

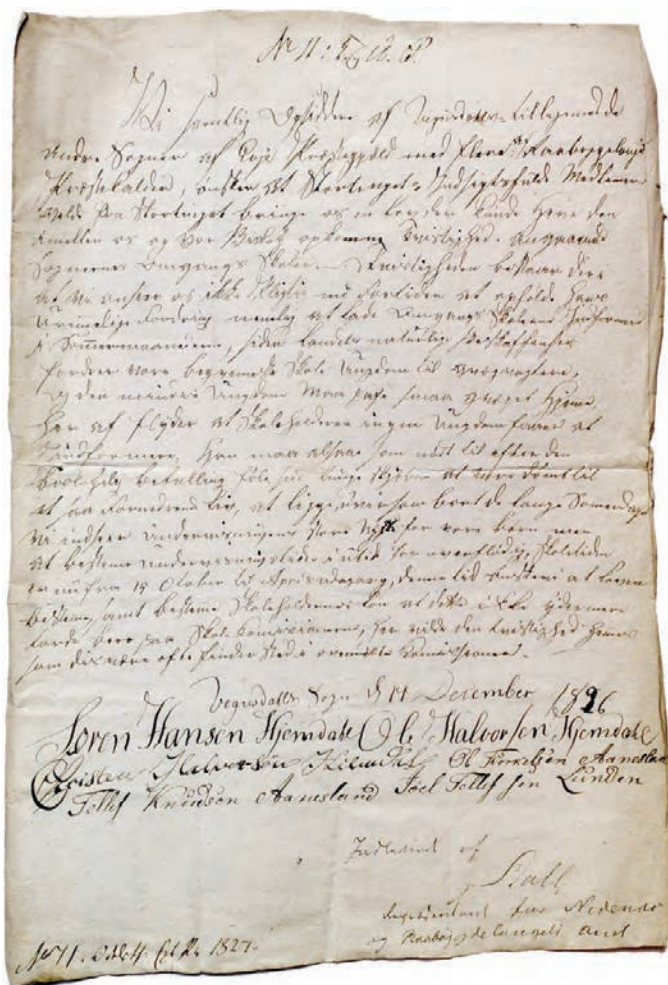
Et gjentakende argument i skoledebattene var behovet for en bedre utdannet befolkning, da det nye styresettet krevde større kunnskap for å gjøre opplyste valg. Dette perspektivet finner vi i komiteens innstilling fra 1827, hvor det ble argumentert for at det i enhver fastskole skulle oppbevares en utgave av Grunnloven, «et viktig Middel til at udbrede efterhaanden mere Kundskab om og Interesse for Landets constitutionelle Forfatning».³⁴ Selv om skoleholderen ikke kunne undervise fra den, var det et håp om at barna kunne lære om Grunnloven fra ung alder, og at den kunne være et viktig middel for å øke kunnskapen og interessen for Norges konstitusjon.

Et eksempel på skolens rolle i utviklingen av kompetente politiske borgere finner vi i et forslag fra 1833 som ble innsendt av A. Scheie fra Kristiansand stift. Forslaget ble fremmet av gårdbruker og representanten Reinert Bergsager fra Lister og Mandals amt som hans eget forslag. Dette forslaget krevde bedre utdanning av skolelærerne og en fortgang i opprettelsen av lærerseminarer, som hadde blitt vedtatt i 1827.

Scheie angrep det han oppfattet som en urett mellom byene og landet, hvor byene hadde flere skoler, «høierer og lavere Læreanstalte», men hvor bøndene ikke kunne skrive inn sine sønner. Borgerne hadde dermed mulighet til å oppdra sine barn til vitenskapsmenn med en liten kostnad, hvis det var det de ønsket. Men på landsbygda var:

hans constitutionelle Medborgere, den norske, fri og selvstændige Odelsbonde er nødt til at see sine børn opvoxe, som eens udannede Natur-Mennesker, vel med et kraftigt Legeme, men aldeles forsømte med Hensyn til Aandskræfternes Udvikling. Dette synes ikke at harmonere med den constitutionelle Lighed i Rettigheder, og der er vist paa høi Tid at legge Haand paa Værket, naar Fremtiden ikke som hidtil Odels «Bonde» skal blive eensbetydende med et reet udannet Menneske.³⁵

Motivasjonen til Scheie kom frem lengre ned i skriftet da han påpeker at selv om økt skolehold, og opprettelse av lærerseminarer hvor også bondegutter kunne få en høyere utdanning, skulle bli kostbart, ville det gi en politisk gevinst i fremtiden. Dermed ville stortingsrepresentantene:



Supplikken fra Vegusdal. Stortingsarkivet. Foto: Marthe Hommerstad.

*engang med Gledede kunne skue ned paa de odelsbaarne Mænd, der efter Seclers Forløb færdes i Nationalforsamlingens erverdige Haller, og hvis Stemme der kraftigen lyder mod Despotismens og Vilkaarlighedens Anmaskelser.*³⁶

Opprettelsen av lærerseminarene krevde at regjeringen prioriterte dette, og de gikk svært forsiktig frem. Det første lærerseminaret ble opprettet i Asker utenfor Christiania i 1834, og to år senere ble Kristiansand stiftsdireksjon kontaktet av Kirkedepartementet om det var hensiktsmessig å opprette et «fullstendig» skolelærerseminar i stiftet. Tre år senere ble det første lærerseminaret opprettet – på Holt ved Tvedestrand.³⁷ Dette var i samme krets hvor kirkesanger Ole Reiersen hadde hatt sitt virke, og hans gamle skole, Holt fastskole ble nå øvelsesskole for seminaristene.³⁸

Bønder gjør (skole)politikk

Brevene fra Nedenes amt i 1827 er gode eksempler på hvordan bønder søkte å påvirke utenfor sin umiddelbare sfære. Påvirkning i denne perioden kunne ta mange former, fra fredelige supplikker til konge eller overøvrigheten, til mer spontane og planlagte opprør eller oppløp mot lokale maktpersoner. Så sent som i 1813 var det kornoppløp i Arendal, hvor bønder fra Åmli og de omkringliggende bygdene i Østre Råbyggelag dro til byen på grunn av kornmangel. Det er påpekt at bøndene i utgangspunktet ikke hadde som mål at det skulle bli oppløp, men ønsket var helt klart å påvirke handelsmenn og embetsmenn. Hendelsen var klart inspirert av en eksisterende politisk kultur for påvirkning – og i den sammenheng er det også fristende å vise tilbake til Lofthusopprøret noen tiår tidligere.³⁹

Etter 1814 kan vi snakke om et brudd i denne påvirkningen, da en for første gang fikk en forsamling basert på folkesuvereniteten å henvende seg til. Stortinget skapte en ny arena for politisk påvirkning, men de virkemidler folk tok i bruk var basert på lang erfaring fra det tidligere eneveldet og viser kontinuiteten som var i denne perioden.⁴⁰

Forskning på politisk deltakelse i og mot Stortinget i de første årene etter 1814 viser at det i økende grad ble en bevissthet om hvilke virkemidler som måtte benyttes for å få reell påvirkningskraft. Agitasjon for bondevalg finner vi allerede i 1815, og bøndene mobiliserte i økende grad ved valg for å få innvalgt gårdbrukere eller andre de anså som «bondevennelige». Med unntak av bondetogene i 1818, hvor østlandsbønder organiserte seg og gikk mot hovedstaden for å protestere mot den økonomiske politikken; sølvs-katten, opprettelsen av Norges Bank og gjeldsoppgjøret med Danmark, forholdt landbefolkningen seg til det skrevne ord.

Supplikkinstituttet var derfor et klart signal om kontinuitet, men folk skrev til både Stortinget, regjeringen og kongen i Stockholm etter 1814 – og dette var alle instanser med makt. Samtidig er det en endring, i den grad at klager over enkelte embetsmenn for eksempel ikke ble sendt til Stortinget. Til Stortinget sendte de klager over hvordan lovene ble opplevd som urettferdige, forslag til endringer og ønsker om at stortingsrepresentantene fant politiske løsninger på problemer. Disse ble sendt inn fra både enkeltpersoner og fra grupper, og det var kanskje en overvekt fra forskjellige sosiale grupper som kan ha følt seg for dårlig representert på Stortinget.

De to supplikkene fra Setesdal og Vegusdal var dermed gode eksempler fra denne perioden, hvor de presenterer seg som representanter for en større allmue enn seg selv. Skrivet fra Setesdal er i utgangspunktet signert av allmuemenn fra Valle og Bygland, men også signert av representanter fra flere av sognene i Vestre Råbyggelaget. Skrivet fra Vegusdal innledes følgende: «Vi samtlige Opsiddere af Vegusdalen – tilligemed de andre Sogner af Evje Præstegjeld med flere af Raabyggeslaugs Præstekalder»⁴¹ Ved å henvise til en større offentlighet ønsker avsenderne å gi skrivene større legitimitet og tyngde – det var nærmest et atomfattende opprør mot biskop Munchs skoleordning.

Kirkesangerne forsøkte på sin side å gi tyngde til sitt forslag ved å henvise til sin erfaring og kunnskap om skolevesenet da de avslutter sin innledning:

Ikke er Indsenderne blant de Lærdes Tal; men troer dog at staae i en saa nøie Bekjendtskab med Almueskolevæsenet paa Landet, som og Localitetet for hvad Nedenæs angaar hvor vi have været Skolelærer i 16 til 26 Aar, deels ved Omgangs og deels ved de faste Skoler, som er forenede med Kirkesangertjenesten, at vi tør nære det Haab at nogle af de her fremsættende Forslagsposter kunne under de Kyndigeres og Indsigtsfuldere Overveielser og nærmere Udarbeidelse vorde anvendelige. –⁴²

At folk på landsbygda i Norge ble politiske medborgere i årene etter 1814 er klart. Og gjennom aktiv deltakelse i politiske prosesser på Stortinget ga de tydelig uttrykk for sine holdninger og tanker om hvordan samfunnet burde være. Med denne aktiviteten fikk vi også en selvforsterkende effekt, hvor deltakelse førte til tilhørighet og kompetanse, som igjen førte til mer deltakelse. Gjennom kilder som de tre skrivene fra Nedenes amt i 1827 ser vi politisk kompetanse og politisk vilje komme til uttrykk – i en debatt som alltid vil være aktuell: hva slags skole vil vi ha for barna våre?



Omgangsskoleskrin ved Holt skolemuseum. Foto: Gerd Corrigan, KUBEN.

Noter

- 1 Stortingsarkivet (SA), 1827: Odelstingets Extract Protokoll (OEP) nr. 1, andragende fra Valle og Bygland prestegjeld.
- 2 Tveit 2001, s. 121-122.
- 3 Dokka 1967, s. 15–16.
- 4 Tveit 2009, s. 45. Kristiansand stift omfatter Østre Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland.
- 5 § 23 i den danske skoleloven, hentet fra Skinningsrud & Skjelmo 2014, s. 34.
- 6 *Riksforsamlingens forhandlinger*, 1814, b. 1, s. 169.
- 7 *St.forb. 1815–1816*, Mai, s. 112.
- 8 SA, 1815–1816: OEP 142.
- 9 Se Høverstad 1918, s. 271.
- 10 *St.forb. 1818*, August, s. 547.
- 11 *St.forb. 1821*, August, s. 170–176.
- 12 *St.forb. 1824*, Juli, s. 1420.
- 13 SA, 1827: OEP 1.
- 14 SA, 1827: OEP 1, andragende fra Valle og Bygland. Jeg har i noe grad tilpasset transkripsjonen med tanke på lesbarhet.
- 15 SA, 1827:OEP 1, andragende fra Valle og Bygland.
- 16 SA, 1827:OEP 1, andragende fra Vegusdal.
- 17 «Barnevandring». (2015, 4. mai). I Store norske leksikon. Hentet 12. april 2018 fra <https://snl.no/barnevandring>.
- 18 SA, 1827: OEP 1, andragende fra Valle og Bygland.
- 19 SA, 1827: OEP 1, forslag fra Reiersen, Stiansen og Larsen.
- 20 SA, 1827: OEP 1, forslag fra Reiersen, Stiansen og Larsen.
- 21 Dokka 1967, s. 39. En digresjon er at et skoleår i dag er fastsatt til 190 dager – barna får derfor fire ganger mer undervisning i dag enn for 175 år siden.
- 22 Tveit 2009, s. 51.
- 23 SA, 1827:OEP 1, andragende fra Valle og Bygland og Vegusdal.
- 24 SA, 1827: OEP 1, forslag fra Reiersen, Stiansen og Larsen.
- 25 *St.forb. 1827*, Mai, s. 203. Denne delen av § 7 i innstillingen ble vedtatt uendret.
- 26 Dokka 1967, s. 39.
- 27 SA, 1827:OEP 1, andragende fra Vegusdal.
- 28 Tveit 2009, s. 48. Han viser til Statsarkivet i Kristiansand 44/1805.
- 29 Tveit 2009, s. 48.
- 30 *St.forb. 1821*, April, s. 324.
- 31 *St.forb. 1821*, April, s. 325.
- 32 *Storthings-efterretninger*, 1827, s. 689.
- 33 Dokka 1967, s. 52.
- 34 *St.forb. 1827*, Mai, s. 190.
- 35 SA, 1833, OEP nr. 140.
- 36 SA, 1833, OEP nr. 140.
- 37 Dahl 1959, s. 10.
- 38 Dokka 1969, s. 38.
- 39 Pedersen 2014, s. 287–328.
- 40 Hommerstad 2014, s. 214–224.
- 41 SA, 1827:OEP 1, andragende fra Vegusdal.
- 42 SA, 1827: OEP 1, forslag fra Reiersen, Stiansen og Larsen.

Litteratur og kilder

Dahl, Helge (1959). *Norsk lærerutdanning fra 1814 til i dag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dokka, Hans-Jørgen (1967). *Fra allmueskole til folkeskole*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hommerstad, Marthe (2014). *Politiske bønder – bondestrategene og kampen for demokratiet 1814–1837*. Oslo: Scandinavian Academic Press.

Høverstad, Torstein (1918). *Norsk skulesoga : 1 : Det store interregnum 1739"1827*. Oslo: Steenske forlag.

Kongeriget Norges første ordentlige Storthings Forhandlinger i Aarene 1815 og 1816. Bind Mai. Udgivne ved de hertil beskikkede Redacteurer Lange [og] Stabel (1819). Christiania: Jacob Lehmann

Kongeriget Norges andet ordentlige Storthings Forhandlinger i Aaret 1818. Bind August. Udgivne ved Poul Holst, Justissecretair i Høiesteret og p.t. Archivarius ved Storthingets Archiv (1819). Christiania: Wulfsbergske Bogtrykkerie.

Kongeriget Norges tredje ordentlige Storthings Forhandlinger i Aaret 1821. Bind April og August. Udgivne ved Poul Holst, Expeditionssecretair og p.t. Archivarius ved Storthingets Archiv (1821). Christiania: Wulfsbergske Bogtrykkerie.

Kongeriget Norges fjerde ordentlige Storthings Forhandlinger i Aaret 1824. Bind Juli. Udgivne ved Poul Holst, Expeditionssecretair og p.t. Archivarius ved Storthingets Archiv (1825). Christiania: Jacob Lehman.

Kongeriget Norges femte ordentlige Storthings Forhandlinger i Aaret 1827. Bind Mai. Udgivne ved Poul Holst, Expeditionssecretair og p.t. Archivarius ved Storthingets Archiv (1828). Christiania: Wulfsbergske Bogtrykkerie.

Pedersen, Amund (2014). «Kornoppløpet i Arendal 1813». I Hilde Sandvik og Knut Dørum (red.), *Opptøyer i Norge 1750–1850*, Oslo: Scandinavian Academic Press.

Riksforsamlingens forhandlinger 1ste Del Protokoller med bilag og tillegg (1814). Utgitt etter offentlig foranstaltning ved sorenskriver Arnet Olafsen, 1914. Oslo: Grøndahl og søns boktrykkeri.

Skinningrud, Tone & Skjelmo, Randi (2014). «Fra enevelde til konstitusjonell stat - forutsetninger for allmueskolelovgivningen i Norge etter 1814». *Uddannelseshistorie 2017*, 48. årbog frå Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie, s. 31–51. Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie.

Store norske leksikon, «Barnevandring». (2015, 4. mai). Hentet 12. april 2018 fra <https://snl.no/barnevandring>.

Stortingsarkivet 1827, Odelstingets Extract Protokoll nr. 1 (uttrykte kilder):

- andragende fra allmuesmenn i Valle og Bygland
- andragende fra allmuesmenn i Vegusdal
- forslag fra kirkesangerne O. Reiersen, skoleholder ved Holt fastskole, K. Stiansen, omgangsskolelærer i Austre Moland, og P. Larsen, omgangsskolelærer på Tromøya i Nedenes amt

Stortingsarkivet 1833, Odelstingets Extract Protokoll nr. 140 (uttrykt kilde), forslag frå Scheie, Christiansand stift, antatt av representant Bergsager som eget

Storthings-efterretninger, 1814-1833 (1874-1882). Udgivne efter offentlig Foranstaltning. B. 2 (1878): Tredie ordentlige Storthing 1821, andet overordentlige Storthing 1822 samt fjerde og femte ordentlige Storthing 1824 og 1827. Christiania : Jacob Dybwad,

Tveit, Knut (2001). «Eit alternativt perspektiv på norsk skolelovgjeving 1739–1860». I *Årbok for norsk utdanningshistorie*, s. 120–134. Notodden: Stiftelsen "Skolen - Årbok for norsk utdanningshistorie".

Tveit, K. (2009). «Skolesatsinga på sørlandsbygdene dei første hundra åra etter innføringa av allmueskolen». I *Årbok for norsk utdanningshistorie*, b. 26, 42 – 62. Notodden: Stiftelsen "Skolen - Årbok for norsk utdanningshistorie".



Mytteriet på selfangstskuta «DS Ora»

Yngve Schulstad Kristensen og Gaute Christian Molaug

Den 21. juni 1937 mottok politimesteren i Arendal et telegram fra kaptein på selfangstskuta «DS Ora» fra Arendal. Kapteinen forlangte at skipets mannskap ble tiltalt og straffet for hærverk og sabotasje. «Ora-ekspedisjonen» hadde hatt som mål å finne nye jaktmarker for norsk selfangst, men endte i konflikt, økonomisk fiasko og anklager om mytteri. Historien om «Ora-ekspedisjonen» markerer også slutten for sørlandsk ishavsfangst.

Høsten 2016 mottok Aust-Agder museum og arkiv, avdeling KUBEN en håndskrevet dagbok i gave. Dagboka var en myk kladdebok i A4 størrelse, datert året 1937. Det som kanskje var mest iøynefallende var at den var skrevet med rødt blekk. Ut over det var det lite som vitnet om at denne boka inneholdt en glemte historie.

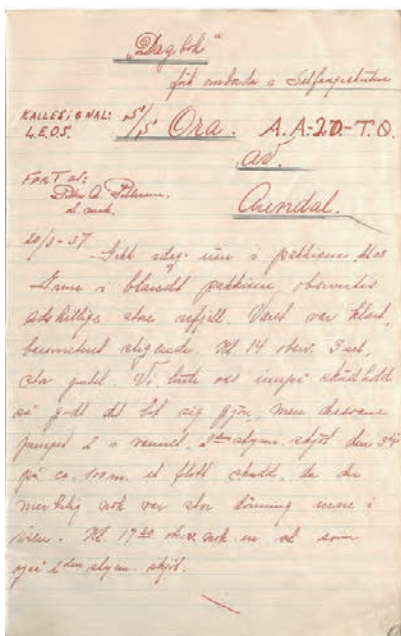
Denne artikkelen har til hensikt å belyse hva som skjedde om bord på «DS Ora» våren 1937 og samtidig gi et innblikk i den den ukjente historien om sørlandsk ishavsfangst. Et tema som har fått liten plass i historiebøkene.

På nye jaktmarker

Det var klart og fint vær da skuta endelig fikk første føling med pakkisen utenfor Newfoundland. Datoen var 20. mars 1937 og det var to uker siden «DS Ora» hadde forlatt hjembyen Arendal. De hadde vært heldige med været på overfarten. Vel fremme i de nye jaktmarkene i nord-vest, lå alt klart for flere ukers jakt etter en eksklusiv vare, nemlig selskinn.

Den 25 år gamle Petter Agerholdt Pettersen fra Arendal så frem til å komme i gang med jakten. Pettersen hadde mønstret på som fangstmann, men skulle også bistå som mekaniker for rekognoseringsflyet som ekspedisjonen hadde tatt med. Det var første gang en norsk selfangstekspedisjon hadde tatt med et eget fly. Det var tydelig at rederen, Smith-

Byssegjengen på «DS Ora» i 1937. I midten ser vi Ivar Knudsen fra Tromøy. Han var kun 16 år og førstereisgutt da «DS Ora» la ut på sin selfangstekspedisjon. Fotograf: Ukjent. Kilde: Privat foto Jan Tore Knudsen



Petter Agerholdt Pettersens dagbok starter 20. mars 1937, samme dag som Ora-ekspedisjonen ankom Newfoundland og seljakten begynte. Pettersen hadde mønstret på som fangstmann og flymekaniker. Kilde: PA-2707, Pettersen, Petter A. Y L0001, AAMA avd. KUBEN

I 1882 dro selfangstskuta «Viking» fra Arendal på ishavsfangst til Grønlands-tredet mellom Island og Grønland. Den kommende polarhelten Fridtjof Nansen var med som passasjer og forsker. Nansen deltok i sel- og isbjørnjakt. Det var under denne turen at Nansen fattet sin store interesse for nordområdene. Seks år senere hadde han stablet på bena en ekspedisjon som klarte å krysse Grønland på ski. På bildet er Nansen (t.h) avbildet med «Viking»s kaptein Axel Krefting (t.v), samt to isbjørn de har skutt. Fotograf: Ukjent. Kilde: Fridtjof Nansens bildearkiv, Nasjonalbiblioteket

Sørensen fra Tromøya, hadde lagt mye penger i ekspedisjonen, og det var derfor viktig at den ble en suksess. Pettersen var takknemlig for at han hadde fått bli med. Han hadde aldri vært i isen før og hadde ingen erfaring med selfangst, men heldigvis hadde mange av mannskapet det. De fleste var fra Sunnmøre, men det var også noen lokale arendalsgutter i ekspedisjonens besetning som til sammen telte 54 personer.

Samme dag som «DS Ora» ankom pakkisen ble det første byttet observert. Tre sel lå og slappet av på isen. Pettersen og de andre fangstfolkene snek seg nærmere dyrene, men forgjeves. To av dem jumpet ut i vannet før noen kom seg på skuddhold. Plutselig runget lyden av skudd i de majestetiske isfjellene som omga det hvitmalte isødet. Andre-styrmann Modulf Hovden fra Ørsta hadde fyrt av en fulltreffer fra 100 meters hold. Byttet lå bom stille. Litt senere på dagen kom Hovden igjen på skuddhold og doblet fangsten. Det var god stemning om bord den kvelden. Kaptein Bratlid spanderte en dram på hele mannskapet for å markere at jakten var i gang. På sengekanten noterte Pettersen ned dagens opplevelser i dagboka han hadde tatt med fra Arendal. Etter en kort opptelling noterte han: «Nu har vi bare 59998 sel igjen».¹

Norsk ishavsfangst og Arendals rolle

Norsk selfangst med havgående skip i nordområdene tok for alvor av på 1800-tallet. Det var først og fremst selskinnet som gav inntekter, men også selspekket var av interesse fordi det kunne kokes til seltran.² Også redere fra Sørlandet, og spesielt Arendal, markerte seg innen næringen. På 1880-tallet drev både O.B. Sørensen fra Brattekleiv på Tromøya og arendalsrederne Smith & Thommesen med ishavsfangst. Det var Vestisen,



Østisen og Grønlandstredet som var de vanligste fangstområdene for sel. Fridtjof Nansens første tur til ishavet i 1882 var med den nybygde selfangstskuta «Viking». Skipet var bygd i Arendal og eid av rederne Smith & Thommesen. Den da 20 år gamle Nansen var med som passasjer for å samle vitenskapelige prøver i forbindelse med sine studier i zoologi. Det var under dette toktet at Nansen virkelig fattet interesse for nordområdene. «Viking» sitt første seltokt gikk til Grønlandstredet mellom Island og Grønland. Her fikk Nansen delta i både sel- og isbjørnjakt. Selfangstskuta fra Arendal var på langt nær alene i ishavet. I sine memoarer beskriver Nansen at de i Grønlandstredet møtte minst 12 skip som var på jakt etter sel. Noen av skutene var fullastet med selskinn, mens andre var på desperat jakt etter «Ishavets gull».³

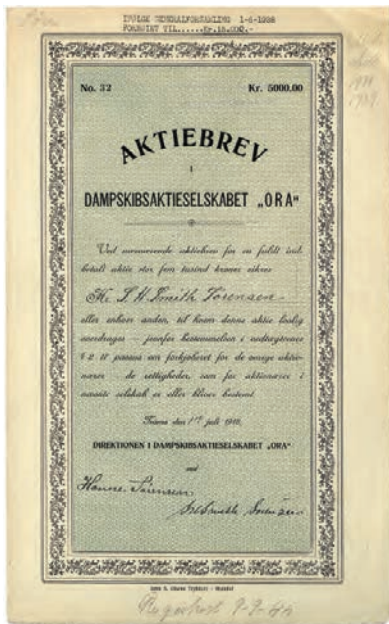
På begynnelsen av 1900-tallet ble det imidlertid en nedgang i antall skip. Overbeskatning, økte driftsutgifter og prisnedgang på selskinn førte til at det var vanskelig å gjøre næringen lønnsom. Rederne fra Sør- og Østlandet, deriblant Arendal, trakk seg ut av næringen før 1. verdenskrig.⁴ Det var nå sunnmøringer og nordlendinger som fortsatte jakten på sel i nordområdene. Det var også en nordlending som skulle få sørlendingene tilbake i isen.

Nye muligheter

På 1930-tallet drev norske selfangstskuter fangst i Kvitsjøen og Vestisen, men fangstutbyttet var dårlig. I tillegg til overbeskatning, var vanskelige isforhold og streng russisk fangsthåndheving i Kvitsjøen noe av årsaken. Det var på tide å søke etter nye fangstfelt. Norske aviser meldte at kanadiske skuter gjorde storfangst ved New Foundland.⁵ Dette fangstfeltet



Selfangstskuta Helgehorn på selfangst i Kvitsjøen i 1931. Overbeskatning, vanskelige isforhold og streng fangsthåndheving av russiske myndigheter i Kvitsjøen gjorde at norske selfangere søkte nye jaktmarker på 1930-tallet. Fotograf: Per Høst. Kilde: Riksarkivet S-1626 U2_2_49



«DS Ora» var eid av Dampskibaktieselskabet Ora, som igjen var eid av skipsreder Søren Hans Smith-Sørensen fra Tromøy. Skipet var det siste som ble bygget på familiens eget verft i Bratteklev. Privat eie. Bodil Mortensen

kunne være løsningen da det lå utenfor territorialgrensa, og fangst der var heller ikke omfattet av konsesjoner slik tilfellet var bl.a. i Kvitsjøen.⁶ En som hadde fått med seg mulighetene som fantes på Canadas østkyst var Lodin Berdon Bratlid fra Balsfjord i Troms. Siden 1931 hadde han syslet med planer om en selfangstekspedisjon til Newfoundland. Bratlid hadde erfaring fra selfangst, både som fangstmann og styrmann. Det strakk seg riktignok noe tilbake i tid. Siste gang han hadde vært ute var i 1919. I 1936 kom han i kontakt med skipsreder Søren Hans Smith-Sørensen i Bratteklev. Rederen hadde skipet «DS Ora» liggende i opplag, et skip som ifølge Bratlid ville være fortreffelig for selfangst. Bratlid slet imidlertid med å skaffe kapital til en ekspedisjon til Newfoundland. Smith-Sørensen tente på ideen, spesielt siden familien hadde hatt erfaring med selfangst tidligere. Han sa seg derfor villig til å utruste ekspedisjonen sammen med Bratlid.⁷ I utgangspunktet skulle Bratlid også være deleier, men da han ikke klarte å reise noen form for finansiering, endte han opp som kaptein og Smith-Sørensen som eneeier.⁸ Men før ekspedisjonen kunne starte måtte «DS Ora» oppgraderes.

«DS Ora» ble bygd på Smith-Sørensens verft i 1924. Fartøyet var det siste som ble bygget på verftet før det ble lagt ned samme år. «DS Ora» var et dampskip bygget i tre med en tonnasje på 1500 tonn dødvekt. Siden Bratteklev ikke hadde eget maskinverksted ble skipet fraktet til Fredrikstad mekaniske verksted hvor det ble installert kjeler og maskin. Skipet ble i årene som fulgte brukt til bl.a. å frakte trelast, kull, koks og naturis, men i 1937 var det altså selfangst som stod for tur. Pusnes mekaniske verksted på Tromøya fikk oppdraget med å bygge om «DS Ora» til en selfangstskute. Skuta fikk ishud fra kjøll til dekk, kokekjeler og tanker for spekk og det ble installert radio, elektrisk lys og ekkolodd. Sist, men ikke minst, ble «DS Ora» utstyrt med et moderne Stinson-fly. Da «DS Ora» reiste ut fra Bratteklev 4. mars 1937 så alt ut til å ligge til rette for et nytt fangsteventyr.

Blodbadet i isen

«Blodbadet fortsetter, jager moren vekk fra ungen og dreper ungen med helen moren flår de levende. Det var aldeles forferdelig og se på ... men nu når jeg blir vandt med det gjør det ingenting».⁹ Slik beskriver Pettersen fangsten den 25. mars i dagboka si. Dagen før hadde flyet vært på vingene og etter en halvtimes flyvning hadde det blitt rapportert om sel. Kort tid etter nådde «DS Ora» fangstfeltet. Alle mann kom seg ut på isen og nedslaktingen kunne begynne. I løpet av tre til fire timer hadde de flådd rundt 500 sel og mer skulle det bli. Da dagen gikk mot slutten var 1 500 sel halt om bord. Selv om blodbadet herdet fangstfolkene, var det likevel sterke opplevelser og Pettersen kunne etter endt

økt notere: «Stakkars moren kommer op på isflaket for å se efter ungen sin, og der ligger bare skrotter igjen.»¹⁰ Etter to gode fangstdager var plassen tømt for sel, og det var på tide å lete etter en ny selflokk. Det skulle imidlertid vise seg å være vanskeligere enn antatt.

Etter å ha kommet seg ut i åpent farvann, ble flyet på ny sendt opp for å lete etter sel, men denne gangen var det lite sel å spore. Til tross for manglende observasjoner gikk «DS Ora» likevel inn i isen igjen, men på dette stedet var isen tykkere enn sist, og skipet ble liggende isfast. 28. mars kunne Pettersen notere: «Forsøker og forsere oss opover til «Davis Sheet», men isen er vanskelig. Ikke en sel og se. Bare en endeløs ørken med is!»¹¹. Dagene i isødet ble flere og frustrasjonen blant mannskapet vokste. 4. april skriver Pettersen: «Forsøkte idag og forsere isen, men det var håpløst vi gikk fra kl 0940 – 18 og avanserte da 100 meter, og brandt opp ca 5 e 6 tonn kull. Aldeles idiotisk!!»¹² To dager senere nådde frustrasjonen nye høyder. Fra utkikkstønna ble det observert sel, men «DS Ora» satt fortsatt fast i isen. Kaptein Bratlid spente på seg ski og satte kurs for selflokken, men avstanden ble for lang og etter halvgått distanse snudde han og returnerte til skipet igjen.¹³ Lite sel førte ikke bare til at store deler av mannskapet ble gående arbeidsledig, det hadde også en bekymringsverdig økonomisk konsekvens.

I kontraktene mannskapet hadde inngått med rederen, var lønnen avhengig av hvor god fangsten ble. Styrmenn, maskinister og andre som hadde i oppgave å drifte skipet fikk en fast lønn.¹⁴ I tillegg skulle de få en bonus basert på fangstresultatet. For de 40 som ble hyret som fangstmenn var imidlertid hele lønnen basert på fangstresultatet. Før avreise hadde fangstfolkene fra Ålesund forhandlet frem en ny avtale for fangstfolkene. Fremfor 30 % av nettofortjeneste som det øvrige mannskapet skulle få på toppen av den faste lønnen, skulle fangst-



Selfangst var en blodig affære. Kjøtt, spekk og skinn måtte skilles fra hverandre etter slakting. Det mest verdifulle var selskinnet. Spekket ble kokt til tranolje. Bildet er fra «Polarbjørn» sitt tokt i Kvitsjøen i 1931. Foto Per Høst. Riksarkivet Arkiv S-1626 U2_2_16.

folkene heller ha 22 % av bruttofangsten.¹⁵ Dette hjalp imidlertid lite dersom fangsten i det store og hele uteble, og etter noen uker i isen så det heller mørkt ut. Det hjalp heller ikke på stemningen at kapteinen, ifølge Pettersen, tok en del uheldige avgjørelser.

Forholdet mellom kaptein og deler av mannskapet surnet i løpet av ekspedisjonen, og mange mistet etter hvert tilliten til kaptein Bratlid. Ved Bell Island holdt det ifølge Petter Agerholdt Pettersen på å gå galt, da kapteinen var nær ved å sette «DS Ora» på land. I dagboken sin beskriver han episoden og illustrerer den med et kart.

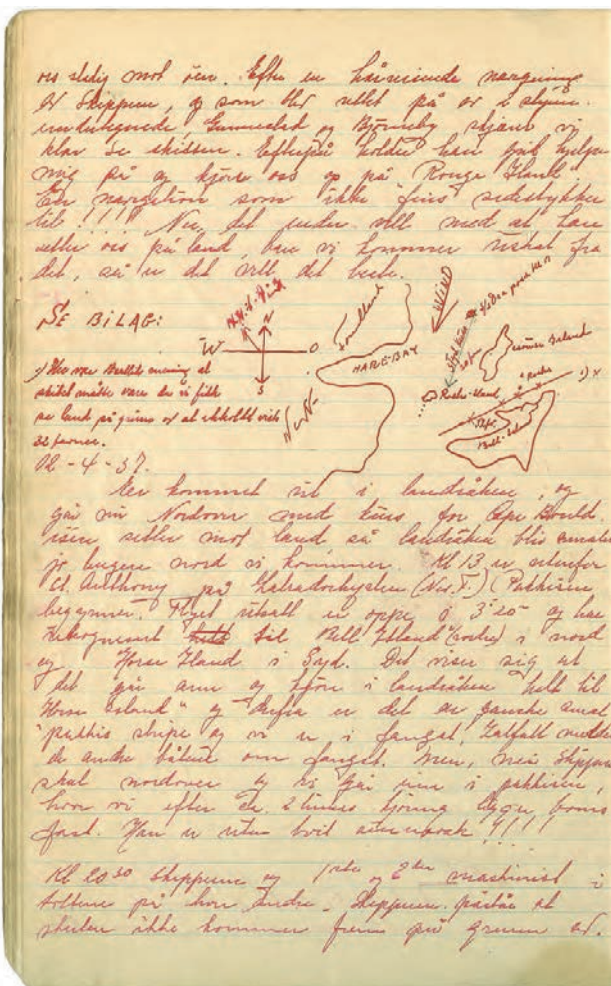
Kilde: PA-2707, Pettersen, Petter A. Y L0001, AAMA avd. KUBEN

Konflikt om bord

8. april nådde «DS Ora» ut til en stor råk sørøst for Bell Island. Dagen etter ble flyet sendt opp for å lete etter sel, men også denne dagen uten hell. Uten noen selflokk å jakte på fortsatte skipet å dra langsetter Bell Island, men 11. april holdt det ifølge Pettersen på å gå galt. Dårlig sikt gjorde det vanskelig å finne ut nøyaktig hvor en var, og i sin dagbok beskriver Pettersen det han opplevde som kaptein Bratlids «hårreisende navigering». «Efterpå holder han gud hjelpe mig på og kjøre oss op på Rouge Island. En navigation som ikke fins sidestykke til!!!! Nei, det ender vell med at han setter oss på land, bare vi kommer uskad fra det, så er det vell det beste.»¹⁶ Skipet gikk ikke på land, men mistilliten til kapteinen økte og kaptein Bratlid møtte et mannskap som ikke var redd for å si ifra.

Når fangsten uteble, forsøkte kaptein Bratlid å engasjere fangstfolkene med andre arbeidsoppgaver om bord, men dette slo ikke alltid like godt an. I dagboka si skriver Pettersen 29. april: «Skipperen kommer å vill ha mig til å male, hvilket jeg nektet å gjøre uten godtgjørelse for arbeide. Jeg spurte ham om der stod i kontrakten angående oppussing av skuten. Dette måtte han innrømme at det ikke gjorde. Dermed var den saken ute av verden.»¹⁷ En slik konfrontasjon ville nok neppe blitt tolerert noen tiår tidligere, men i 1937 hadde arbeiderne flere rettigheter enn noen gang tidligere. Arbeiderpartiet satt med regjeringmakten og 1. mai var nylig blitt en offisiell flaggdag. På arbeidernes internasjonale kampdag skulle en vise arbeidernes styrke og føre frem viktige saker for arbeidsfolk, og dagen ble også markert om bord på «DS Ora».

«Toget artet sig som et regulert 1 mai tog med faner og musikk.»¹⁸ Slik beskriver Pettersen markeringen av 1. mai i dagboka si. Det ble videre holdt taler og ifølge Pettersen avsungen en sang til ære for kaptein Bratlid og hans høyre hånd, 1. styrmann. Både talene og sangen hadde nok en brodd mot kapteinen og i dagboka noterer Pettersen på slutten av dagen: «Dagen endte med at Skipperen var hvit av raseri.»¹⁹





Krav om besiktigelse av skipet

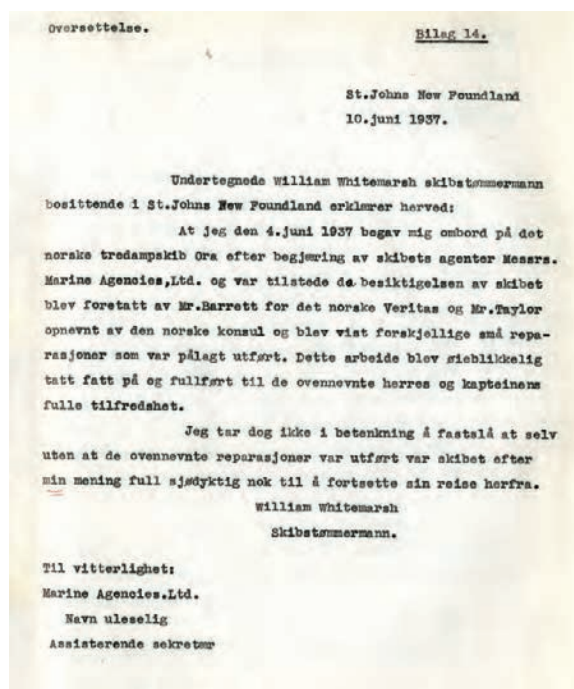
Området «DS Ora» seilte i var værhardt, og når en gikk i isen måtte en stole på at skipet var solid nok til å tåle de store påkjenningene. Ifølge skipsreder Smith-Sørensen, skulle skipet være en av de mest solide treskuter som var blitt bygget i Norge, men etter en snau måned i isen var det ikke alle som stolte like mye på en slik beskrivelse.²⁰ Før «DS Ora» satte kurs for Newfoundland hadde skipet vært innom North Shields i England. Her skulle skipet inspiseres en siste gang og godkjennes for ishavsfart. At skipet her ble godkjent, mente Pettersen nærmest var et mirakel. I dagboka hans kan en lese: «Skuten er i meget dårlig forfatning ... Spantene i baugen kan plukkes i stykker med bare fingrene ... Man kan uten vanskelighet grave sig igjennom til ishudene. Ansvarsløst å sende en båt i slik forfatning op i isen.»²¹ I maskinrommet hadde en også begynt å høre lyder som fikk maskinisten til å bli bekymret for at propellen var løs.²²

23. mai satte «DS Ora» kurs for St. John's for å bunkre, og to dager senere ankom skipet havnebyen. Skipet la seg til ved bunkerskaaien, men i stedet for å bunkre krevde deler av mannskapet at skipet nå

Etter å ha jaktet sel i to måneder, gikk «DS Ora» til St. John's på Newfoundland for å bunkre. Kaptein Bratlid ønsket å fortsette fangsten så raskt som mulig, men slik gikk det ikke. Kilde: PA-2541, Kartsamlingene T01 L0048 (AAA.88), AAmA avd. KUBEN

Mannskapets krav om besiktigelse og utbedring av skipet førte til at «DS Ora» ble liggende i St. John's. En av dem som undersøkte skuta var skipstømmermannen William Whitemarsh. 10. juni avga han sin rapport der han fastslo at skipet etter noen små pålagte reparasjoner nå var sjødyktig.

Kilde: RA/S-1558, Riksadvokaten, diverse saker D L0008 0006 (Besiktigelsesrapport fra Whitemarsh 10.06.1937), Riksarkivet



måtte besiktiges. Dagen etter ankomsten ble det sendt brev til den norske konsulen. Brevet var signert av 34 medlemmer av mannskapet. I brevet erklærte de at skipet ikke var i «tilfredsstillende god stand til å gå til Ishavet» og at skipet måtte inspiseres av agenter fra Lloyds eller Det norske Veritas.²³ Videre ble det påpekt at den inspeksjonen som skulle ha vært foretatt i North Shields, nå måtte gjennomføres.

Det var nemlig området under kullet som ikke var blitt besiktiget i North Shields, og det var nå det var mulig å få dette undersøkt før en fylte på med mer bunkers. I dagene som fulgte fikk «DS Ora» besøk av flere besiktigelsesmenn. Undersøkelsene avdekket råte flere steder og det ble straks satt i gang utskiftninger av trevirke, men ikke alle var like fornøyd med utbedringene. I dagboka si skriver Pettersen den 5. juni: «Ja, så har den såkalte besiktigelsesmann vært ombord, hans forslag gikk ut på en midlertidig reparasjon og så sende båten hjem. Nu skal vi op til Consulen imorgen og høre hvad han har og si til det!»²⁴ Det skulle vise seg at mannskapet ikke var de eneste som klaget sin nød til den norske konsulen på øya.

Frykt for sabotasje og et manglende sertifikat

Flere av mannskapet på «DS Ora» var ivrige etter å vise besiktigelsesmennene hvor dårlig stilt det var med skipet, men ifølge kaptein Bratlid var det flere av dem som gikk litt for langt i å hjelpe til. 7. juni sendte også han brev til den norske konsulen der han skrev: «De reparasjoner som blev anbefalt av disse besiktigelsesmenn er nu igang, men de tømmermenn som arbeider beklager sig over at medlemmer av mannskapet stadig brekker op planker, bjelker og andre deler av skibet i nærheten av det sted de utfører reparasjoner, så for å bruke deres eget uttrykk «de vil aldri bli ferdig».»²⁵ Kapteinen ønsket ikke kun å gi konsulen en orientering, han ba også om bistand til å beskytte skipet. «Da De er den eneste myndighet som jeg kan henvende mig til må jeg be Dem om å hjelpe mig til å beskytte mitt skib fra å bli revet i stykker av mannskapet og jeg må si at jeg er bange for at alvorlig skade kan bli tilføiet mitt skib ved sabotage fra mannskapet og offiserers side.»²⁶

Til tross for frykt for sabotasje ble tømmermennene ferdige. Skipets propell viste seg heller ikke å være løs, men en foretok også her noen utbedringer. 10. juni kunne besiktigelsesmennene rapportere at alle utbedringer var slutført. Samme dag ble det også utstedt et sjødyktig-

hetssertifikat, men dette beviset var det ikke alle som fikk se.

Sertifikatet ble utstedt av besiktigelsesmannen S. Barrett som representerte Det norske Veritas og fastslo at «DS Ora» nå var i sjødyktig tilstand. Men da mannskapet som hadde krevd besiktigelse ønsket å se sertifikatet, var det sporeløst borte. Kapteinen viste ikke frem dokumentet, og heller ikke konsulatet hadde noen anelse om hvor det var blitt av.²⁷ Forsvinningen bedret ikke det anspente forholdet mellom kaptein og mannskap, og saken ble heller ikke bedre da kaptein Bratlid samme dag ga mannskapet ordre om å forlate skipet og komme seg på land.²⁸

TELEGRAFVERKET
Telegram 1 STJOHNSNF KB2-114/412-2016, NJ
SUBFARTORDBOKEN
T.mrk. 011797 * 14 AUG 1937
1883
POLITIMESTEREN
ARENDAL NORWAY =
= DRAS MANSKAP ANKOMMER BERGEN ONSDAG FORLANGER MANSKAPET TILTALT OG STRAFFET FOR IFORENING AT HA SABOTERT EKSPEDISJONEN TVUNGET MIG TIL AT ANLOPE STJOHNS FOR UGRUNDET BESIKTELSE HVORVED PAAFORT SKIBET EKSTRA STORE UTGIFTER OG FANGSTTAP EFTER VERITAS OG KONSULATBESIKTELSE HER HVORVED SKIBET FIK SJODYKTIGHETSATTEST FOR AT FORTSETTE REISEN GJORDE (50W) MANSKAPET MYTTERI VED IFORENING MED VOLDSSOM OG TRUENDE ADFERD RETTSSTRIDIG NEKTET MIG AT AVGAA MED SKIBET
Bl. nr. 21 A. © Sep. 1936.

Hjemsendelse og anklager om mytteri

Mannskapet svarte med å sende telegram til den norske regjering. På vegne av 48 offiserer og mannskap bad de regjeringen om hjelp. « ... kapteinen beordret oss iland uten eksistensmidler krever betryggende hjemreise beskyttelse ... »²⁹ Mannskapet nektet å gå i land, og kaptein Bratlid svarte med å nekte dem proviant.³⁰ 11. juni noterte Pettersen i dagboka: «Vi har i løpet av dagen fått stillet vår hunger på et slags vis! Stueren fant et par pølser, som vi karvet op sammen med poteter og gulrøtter, og det gikk op i samme gryte ... Første gang i mitt liv jeg har sultet, og håper det blir den siste.»³¹ Situasjonen syntes å være fastlåst, men etter noen dager kom løsningen. 15. juni fikk mannskapet tilbud om å reise hjem.³² Rederen Smith-Sørensen hadde ordnet plass på «Nova

Mannskapet som nektet å dra ut igjen med «DS Ora» ble til slutt sendt hjem til Norge på rederiets regning. Da mannskapet var underveis sendte kaptein Bratlid et telegram til politimesteren i Arendal. I telegrammet ba han om at mannskapet måtte bli tiltalt og straffet for å ha sabotert ekspedisjonen og for å ha tvunget «DS Ora» til St. John's for en ubegrunnet besiktigelse. Kilde: RA/S-1558, Riksadvokaten, diverse saker D L0008 0006 (Telegram fra kaptein Bratlid til Politimesteren i Arendal 21.06.1937), Riksarkivet



Med et mannskap hovedsakelig bestående av kanadiere ankom «DS Ora» Arendal den 4. juli 1937. Her ser vi «DS Ora» utenfor Brattekleiv på Tromøya.
Foto: Ukjent. Kilde: PA-1935, Samling av fartøysbilder Boks nr 57, AAMA avd. KUBEN

TIDEN

År 144 Utkommer alle Dage og hver 30. desember og 1. januar. Arendal, fredag den 2. juli 1937 74 N. 2. og N. side 10 pr. ann. Klare 30 pr. ann. 22. Årg.

500 spanske- barn til ferie- hjemmet på Jeløy.

Mange privatfolk vil ta mot flyktningene.

OSLO, 1. juli: De norske flyktningkomité har bestemt å sende 500 spanske barn til feriehjemmet på Jeløy. Mange privatfolk vil ta mot flyktningene.

OSLO, 1. juli: De norske flyktningkomité har bestemt å sende 500 spanske barn til feriehjemmet på Jeløy. Mange privatfolk vil ta mot flyktningene.

Ora"-affæren. Voldsom forbitrelse over kapteinens mytteri-anmeldelse.

Flere av de ledende ombord utpekt som „oprørledere“.

En av flyverne har tiltalt „Ora“ med hjem i kufferten!

„Tiden“ får en sammenhengende fremstilling av hendelsene ombord og i isen.

Forbrytelse over «Ora»-saken har forbitrelse i Arendal. Det er offentliggjort i Christiania som før har vært i seg selv.

— De to andre flyverne som var ombord på «Ora» den 1. juli, var «Ora» og «Ora».

— De to andre flyverne som var ombord på «Ora» den 1. juli, var «Ora» og «Ora».



POLITIEKONSTABEL MATHIAS PETERSEN.

Hovedmennene i

— Vi har aldri sett på oss så utryllet som den kaptein Bratlid har gjort i de senere dager. Han har vært i seg selv.

Koffardiskibet som ishavsbåt.

— Ophævet til beredningen av ishavsbåten som kaptein Bratlid har gjort i de senere dager.

Sovjet-japan.

— Sovjetunionen og Japan har gjort en avtale om samarbeid i de senere dager.

På prøvetur med Fugl Fenix „Vestkyst I“.

Skipet er blitt som nytt, sier de sakkynndige.

Reparasjonsarbeidene tok 40 dager.

— De reparasjonsarbeidene som er gjort på skipet «Fugl Fenix» har tatt 40 dager.

Oversettelseshjælper S. H. Kløcker

— Oversettelseshjælper S. H. Kløcker har gjort en avtale om samarbeid i de senere dager.

Forslag for Treungens bruk

Etter at det først hadde vært brakt.

— Det er et forslag til bruk av Treungen som skole og ungdomsskole.

Ny skogsavtale.

Landsmøtet stiger med et resultat.

— Landsmøtet har gjort en avtale om samarbeid i de senere dager.

Betydelig fremgang igår for regjeringstroppene

Situasjonen klarer for London-komiteen.

Mussolini presterer morderprat i hovedorganet sitt.

— Mussolini har gjort en avtale om samarbeid i de senere dager.

Scotia» som skulle reise samme dag. Sent på kvelden forlot passasjerskipet St. John's med mesteparten av «DS Ora»s mannskap. Mannskapet var likevel ikke helt ferdig med «DS Ora» og kaptein Bratlid.

Noen dager før mannskapet ankom Norge, sendte kaptein Bratlid et telegram til politimesteren i Arendal. I telegrammet forlangte kapteinen at skipets mannskap ble tiltalt og straffet for «iforening at den sabotert ekspedisjonen» og tvunget kapteinen til å anløpe St. John's for en ubegrunnet besiktigelse som hadde påført skipet store utgifter og tap av fangst.³³

Videre ble mannskapet anklaget for å ha gjort mytteri ved å nekte kapteinen å ta skipet ut igjen etter det hadde fått sjødyktighetssertifikat. Bratlid anklaget også mannskapet for å ha gjort hærverk om bord og ikke minst å ha tvunget ham til å sende dem hjem. Skipsreder Smith-Sørensen ønsket ikke å få mannskapet arresteret ved ankomst, men i et telegram til «opdagelseschefen» i Bergen ba han om at «der saa diskret som mulig» ble innhentet opplysninger fra mannskapet.³⁴ Mannskapet ble imidlertid snart klar over at de var anmeldt, og noen måneder etter kom deres svar.

22. september mottok politimesteren i Arendal nok en anmeldelse. Denne gangen kom anmeldelsen fra deler av mannskapet, og den anmeldte var kaptein Bratlid. I brevet ble Bratlid anklaget for falsk anmeldelse — en anmeldelse som ifølge mannskapet savnet ethvert grunnlag og som fra Bratlids side måtte «være fremsatt mot bedre vidende».³⁵ For dette forhold mente mannskapet at Bratlid måtte bli tiltalt og straffet. Konflikten mellom kaptein og mannskap hadde nå for lengst nådd avensene som omtalte saken som «Ora-affæren». Og på samme måte som de involverte partene, flagget også avisene ulike versjoner av den samme saken.

Ora-saken skapte store overskrifter i avisene. Avisen Tiden fremmet mannskapets syn på saken. 2. juli 1937 hadde de på forsiden overskriften: «Voldsom forbitrelse over kapteinens mytteri-anmeldelse.» Kilde: Avisen Tiden 2. juli 1937

Pressen dekket «Ora-affæren»

I arbeiderpartiets Tiden kunne en 2. juli 1937 lese følgende overskrift: «Voldsom forbitrelse over kapteinens mytteri-anmeldelse».³⁶

Avisen hadde intervjuet tre av mannskapet som var anmeldt for mytteri. I reportasjen ble «DS Ora» beskrevet som et skip som ikke var egnet for ishavsfart, og Bratlid ble betegnet som en kaptein som ikke «kunde ha særlig stor forstand på fangst.»³⁷ I Venstre-avisen Agderposten ble saken fremsatt på en litt annen måte. 5. juli 1937 kunne de presentere kaptein Bratlids versjon under overskriften «Mannskapet på «Ora» gjorde mytteri, sier kaptein Bratlie»³⁸

Agderposten hadde også intervjuet en av mannskapet, dog en som ikke var anmeldt. I en reportasje 7. juli 1937 kunne han berette for Agderpostens lesere at «DS Ora» var så god som den kunne bli og at de «levet som til bryllups hver dag».³⁹ Kaptein Bratlid hadde han ingenting å utsette på og mannskapets misnøye ble forklart ved at ekspedisjonen ble en «bomturl». Flere av dem hadde arbeid hjemme, og de ønsket derfor å komme seg hjem. Det anmeldte mannskapet hadde Agderposten tydeligvis lite til overs for. «Efter å ha gjort fortsatt fangst umulig har dette mannskap utspredt alskens ondsinnede rykter om kapteinen og rederiet.»⁴⁰ Avisen rettet også en pekefinger mot andre aviser. «Disse rykter blev mer enn villig opptatt av visse aviser, hvorav noen idag ikke har funnet plass til kapteinen redegjørelse.»⁴¹ Avisen presiserte imidlertid at mannskapets oppførsel ikke måtte legges den norske sjømannsstand til last. «De som har laget vrøvlet er efter det som foreligger flyvere og fangstfolk.»⁴² Mens saken rullet videre i avisene, gikk saken også inn i det norske rettsystemet.

Til retten

16. februar 1938 ble forhørsretten satt på sorenskriverkontoret i Arendal.⁴³ I dagene som fulgte ble kapteinen, flere av mannskapet samt to besiktigelsesmenn rettslig avhørt. Et halvt år etter kom konklusjonen. Politimesteren i Arendal anbefalte at saken ble henlagt etter omstendighetene og Statsadvokaten var enig.⁴⁴ Selv om flere av råteskadene som ble oppdaget antagelig så farligere ut for en ukyndig enn de faktisk var, hadde «DS Ora» utvilsomt skader av farlig karakter

„Ora“ var så god som den kunde bli!

Martin Madsen fra Tromøy som var ombord på «Ora» hele tiden, tar bladet fra munnen. Båten var så god som den kunde bli. Bomturen er skyld i all misnoien.

Det var en skam av mannskapet å opføre sig som de gjorde.

Agderposten hadde igår en samtale med en av mannskapet på «Ora» Martin Madsen fra Tromøy som var med hele tiden. Han uttaler at det var en fin-tur, men selvfølgelig var det sørgelig at den skulde få en slik avslutning.

— De har sikkert sett mannskapet fremholde at båten var i dårlig forfatning. Hvad har De å si til det? — Båten er så god som den kan bli, og det var forferdelig dårlig gjort av mannskapet å opføre sig slik som det gjorde. — Alt skriver sig fra at det blev «bomturl». Mange av mannskapet hadde stillinger i land og vide gjerde komme hjem, og så skylder de på at båten var dårlig.

— Hvad er Deres inntrykk av kapteinen?

— Jeg har bare godt å si om kaptein Bratlid. Han kan da ikke bli gjort ansvarlig for at det blev «bomturl». Alle kan jo være utsatt for uflaks, og det var et rent uheld at vi kom inn i pakkeisen. Jeg har ingen ting å innvende. Vi hadde det utmerket ombord — levde som til bryllups hver dag, og lugarene var alle gode og pent utstyrt. Det var en skam av mannskapet å opføre sig som det gjorde. Det er jeg ikke redd for å si, slutter herr Madsen.

Som høist har Petter Jensen, Tromsø, som også forblev ombord på «Ora» hele tiden, uttalt sig i samme retning.

Jensen hevder også at han betraktet det som kververk når mannskapet tok med sig stykker av spente-ne.

En av mannskapet fra Newfoundland uttaler sig til Agderposten.

Agderpostens medarbeider hadde igår også en samtale med en av mannskapet fra Newfoundland mr. Phillip Knowling.

Han gav oss bl. a. de interessante opplysninger at mens man på Newfoundland-båtene måtte sove 60 mann i et rum hvor der fra før lå kullbøker og hvor selen var lagret i rummet under, hadde man på «Ora» 2- og 3-manns lugarene. Vi vil her minne om hvad den Tromøy-mann som Agderposten først intervjuet av det mannskap som forlot båten i St. Johns, fortalte. Han sa som det kanskje vil

erindres at aldri hadde han sett noen sjøfolk som arbeidet under så dårlige forhold som Newfoundlandere.

Mr. Knowling fortalte videre at «Ora» var komfortabel og maten ombord sjelden god.

— Hos oss er det slik, sa han, at hvis det ingen fangst blir et år, så blir det heller ingen betaling til mannskapet. Hvis det blir fangst, så får mannskapet 1/3. Vår båt gjorde nest best fangst i år og vi fikk 288 kr. hver. Det er meget godt for oss.

— Hvordan likte De kapteinen?

— Han var en meget grei mann.

...Mr. Knowling brukte ordene: «He was a very nice man, og det må vel nærmest oversettes med «grei mann».

Den unge fangstmann forteller videre at han selv driver enslags studier på fangstfeltet, og når han nu skulde til London var det tanken å holde et foredrag på en skole som han skulde besøke.

Mr. Knowling gav inntrykk av å være meget intelligent, og at hans interesse for ishavsstudier er stor fikk vi et levende inntrykk av da vi så noen av de mange hundre bilder som han har tatt fra fangstfeltet.

Sjøfartstidende skriver: Fangstskibet «Ora» er kommet fangstfolk.

hjem til Arendal efter en hurtig reise. Kapteinen har i uttalelsen til pressen uter en gang slått fast at det er noe sluddet det som er blitt anført mot skibet, kapteinen og rederiet.

Det er tidligere påvist her i bladet, at rederiet har ofret meget store belegg på skibet, for det gikk ut og på selve ekspedisjonen. Den var i enhver hensende velutrustet.

Fangsten er mislykket, men hvor meget av det skyldes mannskapets opførsel og hvor meget av det er tilfældig uheld vet man endnu ikke. Det blir forhøpentlig opklart under de pågående forber. En ting er allerede nu sikkert, mannskapets opførsel har forverret fangstresultatet både for dem selv og rederiet.

Efter å ha gjort fortsatt fangst umulig har dette mannskap utspredt alskens ondsinnede rykter om kapteinen og rederiet. Disse rykter blev mere enn villig opptatt av visse aviser, hvorav noen idag ikke har funnet plass til kapteinen redegjørelse.

Vi ser at skibets reder, Smith-Sørensen har forsøkt å få forbering utsatt. Det ligger heri antagelig et ønske om å skåne mannskapet for følgene av dets opførsel.

Imidlertid skal det være blitt avskutt av rettsmyndighetene. — Det er utvilsomt riktig at saken går sin gang. Imidlertid bør ikke denne besetnings opførsel legges den norske sjømannsstand til last. De som har laget vrøvlet er efter det som foreligger flyvere og fangstfolk.

Lakkér gulvene
med
Alf Bjørnæs HURTIG-LAKK



Den tørrer på 3 å 4 timer, og gir en skinnende blank Bæte som er slusestærk og lett å vaske. Hurtiglakk er like god til linolesum som til malte gulv. Kr. 4.00 for en 1/2-kilos boks, nok til et almindelig gulv.

Agderposten dekket også Ora-saken, men de hadde en litt annen vinkling på saken enn Avisen Tiden. 7. juli ble saken presentert i form av et intervju med Martin Madsen fra Tromøya. Madsen hadde også vært mannskap om bord på «DS Ora», men han var ikke blant de såkalte «mytteristene». På spørsmål om skutas forfatning og kapteinen håndtering av situasjonen svarte Madsen at Ora var så god som den kunde bli, og at kapteinen ikke kunne lastes for at det ble en bomtur. Kilde: Agderposten 7. juli 1937

ter. Når mannskapet i tillegg fikk vite at besiktigelsen i North Shields ikke var blitt gjennomført som planlagt, gav dette mannskapet ifølge Statsadvokaten «god grunn til å mene at det utsatte sig for alvorlig risiko ved fortsatt opphold i så farlig farvann som isen ved New Foundlandsbankene.»⁴⁵ Selv om mannskapet skulle ha satt press på kapteinen for å få skuta til å anløpe St. John's, ville det etter omstendighetene ikke regnes som straffbart. Det var sannsynlig at «DS Ora» uansett snart måtte inn for å bunkre, og maskinfolkene hadde rimelig grunn til å tro at noe var galt med propellen.

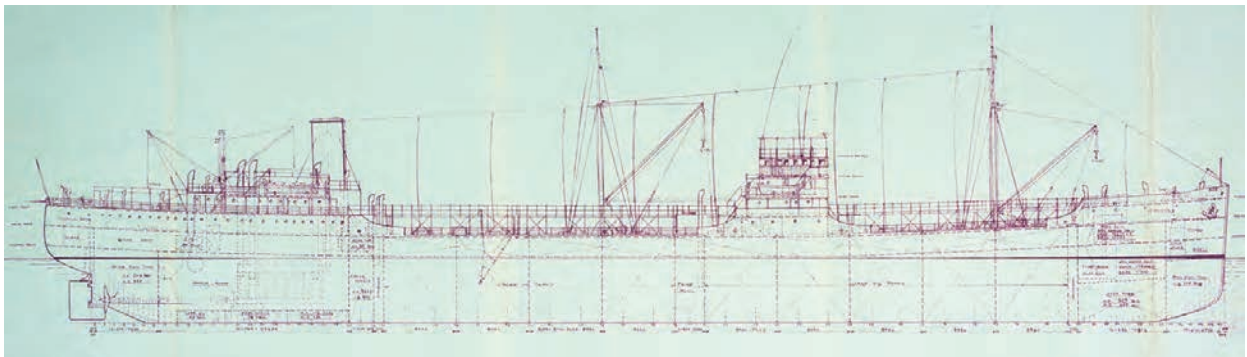
Mens Bratlids anmeldelse ble vurdert rettslig, gikk livet videre både for Bratlid og «DS Ora». Skipet ble igjen rustet for å legge ut på ishavsekspedisjon, men denne gangen skulle det gå enda verre enn sist.

Brattekleiv skipsverft på Tromøy ble i 1993 fredet av Riksantikvaren. Verftet er en viktig del av den maritime kulturarven og ble åpnet for publikum i 2017. Brattekleiv skipsverft driftes av en stiftelse som har til oppgave å bevare og utvikle bruken av bygninger, bygningsmiljø og samlinger knyttet til skipsverftet. Foto: Hilde Austarheim

Oras siste reise

Torsdag 17. februar 1938 forlot «Ora II» Arendal med retning fangstfeltene ved New Foundland. Skipet hadde endret navn da Smith-Sørensen nylig hadde overtatt et tankskip som var døpt «Ora». Det var igjen Smith-Sørensen som stod for finansieringen. Lodin Bratlid hadde sågar prøvd å kjøpe skipet av Smith-Sørensen, men han hadde ikke lyktes med å skaffe penger, så Tromøy-rederen hadde igjen dekket alle utgiftene til den nye ekspedisjonen. Bratlid fikk imidlertid fornyet tillit





som kaptein. Han var den eneste som var igjen av besetningen fra den famøse turen året før. Hele mannskapet på om lag 50 mann var nytt. De fleste var fra Troms, men det var også funnet plass til seks menn fra Arendalsdistriktet. Stinson-flyet ble imidlertid værende igjen i Norge. Smith-Sørensen mente nemlig at flyet var årsaken til at ekspedisjonen året før hadde endt i konflikt.⁴⁶

Mens den første ekspedisjonen resulterte i anklager om mytteri, endte den andre turen med forlis. Natt til torsdag 21. april 1938 sank «Ora II» utenfor kysten av New Foundland etter en kollisjon med et isfjell. Hele mannskapet overlevde etter å ha søkt tilflukt på isen. Mannskapet ble reddet av den canadiske selfangeren «Eagle» og ført til St. John's. Avisen Tiden kunne på førstesiden fortelle at forliset hadde skjedd mens «Ora II» hadde vært inne i en god fangstperiode. Sammen med skipet forsvant også fangsten som bestod av 12500 sel og 200 tonn seltran. Selv om skip og last var forsikret understreket reder Smith-Sørensen til avisen at han likevel ville tape en del, da skipets utstyr ikke var forsikret.⁴⁷

Ora-ekspedisjonen var kun et sideprosjekt for skipsreder Smith-Sørensen. Det store satsingsområdet var tankfart. Dette er en skisse av MT «O. B. Sørensen» som Smith-Sørensen fikk levert fra Kockums Mekaniske Verksted i Sverige i 1931. Kilde: PA-2583, Smith Sørensens Tankrederi AS, T01 L0001, AAma avd. KUBEN

Slutten for sørlandsk ishavsfangst

Forliset satte et punktum for «Ora-affæren». I tillegg satte det en definitiv sluttstrek for sørlandsk ishavsfangst. For skipsreder Smith-Sørensen hadde selfangsten kun vært et spennende sideprosjekt, sannsynligvis drevet av en historisk interesse for det som en gang hadde vært en viktig del av familiens levebrød. Sideprosjektet hadde dessuten endt i økonomisk fiasko og noen gjentakelse var ikke aktuelt. Det var en annen næring som definitivt var mer interessant for Smith-Sørensen, noe også navneendringen til «Ora II» var et symbol på. Da rederen mottok det nye tankskipet som ble døpt «Ora» i desember 1937, var dette den tredje motortankeren Smith-Sørensen disponerte. I likhet med sine rederkolleger på Sørlandet mente han at det var tankfart som var fremtiden. Ishavsfangst forble et kapittel for historiebøkene.

Noter

- 1 Pettersens dagbok 20. mars 1937
- 2 Vollan, Odd (1985): *Selfangst i Norden. Bind 1. På svaberg og fast is*: 35-36. Forlaget Nordvest. Ålesund
- 3 Jølle (2011): *Nansen. Oppdageren*: 8-19, Gyldendal. Oslo
- 4 Vollan, Odd (1986) *Selfangst i Norden. Bind 2. Mot isdekt hav*: 75-76. Forlaget Nordvest. Ålesund
- 5 Ottesten, Johan.(1999): *Isbaskuter. Selfangere få Sunnmøre før 1920*: 81-83. Fotoarkivet. Ulsteinvik
- 6 Ottesten, Johan.(1999): *Isbaskuter. Selfangere få Sunnmøre før 1920*: 81-83. Fotoarkivet. Ulsteinvik
- 7 Avisen Tiden, «Smith-Sørensen – Bratli-saken» 23. mai 1941.
- 8 Bratlid saksøkte senere Smith-Sørensen da han mente at han hadde vært disponert for ekspedisjonen og derfor hadde krav på mer penger. Dom falt i retten i mai 1941. Smith-Sørensen ble frifunnet for alle krav.
- 9 Pettersens dagbok 25. mars 1937
- 10 Pettersens dagbok 25. mars 1937
- 11 Pettersens dagbok 28. mars 1937
- 12 Pettersens dagbok 4. april 1937
- 13 Pettersens dagbok 6. april 1937
- 14 Brev fra overrettsakfører N. B. Herlofson til Justisdepartementet 28. desember 1937
- 15 Rettsbok fra Arendal forhørsrett 23.02.1938 Vitneavhør av Anders Tellefsen
- 16 Pettersens dagbok 25. mars 1937
- 17 Pettersens dagbok 29. april 1937
- 18 Pettersens dagbok 1. mai 1937
- 19 Pettersens dagbok 1. mai 1937
- 20 Agderposten, «Skibsreder Smith-Sørensen sier fra» 28. juni 1937
- 21 Pettersens dagbok 17. april 1937
- 22 Brev fra kaptein Bratlid til reder Sørensen 6. juni 1937
- 23 Brev fra mannskapet til norske konsul 26. mai 1937 Krav om besiktigelse
- 24 Pettersens dagbok 5. juni 1937
- 25 Brev fra kaptein Bratlid til norsk konsul 7. juni 1937 Anmodning om bistand til å beskytte skipet
- 26 Brev fra kaptein Bratlid til norsk konsul 7. juni 1937 Anmodning om bistand til å beskytte skipet
- 27 Rettsbok fra Arendal forhørsrett 16. februar 1938 Vitneavhør av Harald Georg Henningsen
- 28 Pettersens dagbok 10. juni 1937
- 29 Avskrift av telegram fra mannskapet til den norske regjering 11. juni 1937 Anmodning om sikker hjemreise
- 30 Rettsbok fra Arendal forhørsrett 16. februar 1938 Vitneavhør av Hans Sigurd Pedersen s. 24
- 31 Pettersens dagbok 11. juni 1937
- 32 Pettersens dagbok 15. juni 1937
- 33 Telegram fra kaptein Bratlid til Politimesteren i Arendal 21. juni 1937 Anmeldelse av mytteri
- 34 Telegram fra reder Smith-Sørensen til Politimesteren i Bergen 22. juni 1937
- 35 Brev fra mannskapet til Politimesteren i Arendal 25. august 1937 Anmeldelse av falsk forklaring
- 36 Avisen Tiden, «Voldsom forbitrelse over kapteinens mytteri-anmeldelse» 2. juli 1937
- 37 Avisen Tiden, «Voldsom forbitrelse over kapteinens mytteri-anmeldelse» 2. juli 1937
- 38 Agderposten, «Mannskapet på «Ora» gjorde mytteri, sier kaptein Bratlie» 5. juli 1937
- 39 Agderposten, ««Ora» var så god som den kunde bli!» 7. juli 1937
- 40 Agderposten, ««Ora» var så god som den kunde bli!» 7. juli 1937
- 41 Agderposten, ««Ora» var så god som den kunde bli!» 7. juli 1937

- 42 Agderposten, ««Ora» var så god som den kunde bli!» 7. juli 1937
- 43 Rettsbok fra Arendal forhørsrett 16. februar 1938
- 44 Brev fra Statsadvokaten i Vestfold, Telemark og Aust-Agder til Politimesteren i Arendal 17. august 1938
- 45 Brev fra Statsadvokaten i Vestfold, Telemark og Aust-Agder til Politimesteren i Arendal 17. august 1938
- 46 Avisen Tiden, «Smith-Sørensen – Bratli-saken» 23. mai 1941
- 47 Tiden, «Selfangeren «Ora» sunket», 23. april 1938

Kildeliste

Litteratur

Jølle (2011): *Nansen. Oppdageren*, Gyldendal. Oslo

Ottesten, Johan.(1999): *Isbavskeer. Selfangere få Sunnmøre før*, Fotoarkivet. Ulsteinvik

Vollan, Odd (1985): *Selfangst i Norden. Bind 1. På svaberg og fast is*, Forlaget Nordvest. Ålesund

Vollan, Odd (1986) *Selfangst i Norden. Bind 2. Mot isdekt hav*, Forlaget Nordvest. Ålesund

Aviser

Avisen Tiden

Agderposten

Arkiv

Dagboken etter Petter Pettersen

Arkivref: PA-2707, Pettersen, Petter A.Y L0001, Dagbok fra ombord selfangstskuten SS «Ora», AAmA avd. KUBEN

Diverse dokumenter etter Riksadvokaten vedrørende Selfanger «Ora»s mannskap anmeldt for mytteri

Arkivref: RA/S-1558, Riksadvokaten, diverse saker D L0008 0006, Riksarkivet